

pontból meghatározó Pseudo-Dionysios Areopagites műveinek bizonyos legendáinkra gyakorolt hatását megvilágítani. A genetikus kapcsolatok kutatása mellett, amelyek a filológiai problémák számát szaporítják, ugyancsak kisebb mértékben került sor a tipológiai egyezések, a műfaji kérdések elemzésére – az újabb irodalomelméleti irányzatok használható szempontjainak az alkalmazásáról nem is szólva.

„Mennyi kibogozni való szál” – mondja más vonatkozásban Klaniczay Gábor, említett 1994-es előszavában. Bellus Ibolya, Szabó Zsuzsanna és ő maga éppen az ezek bogozgatásával együtt járó, említett szellemi izgalmból, örömeikből próbáltak – úgy vélem, sikerrel – átadni valamennyit a magyar múlt és magyar keresztény kultúra iránt érdeklődő olvasóknak.

(Budapest, Balassi Kiadó, 1999, 328 l. Fordította: Bellus Ibolya és Szabó Zsuzsanna, jegyzetek: Bellus Ibolya)

D. TÓTH JUDIT

Siralmas jajt érdemlő játék

Magyar nyelvű tudósítás a Wesselényi-mozgalomról

Szerkesztette: Hargittay Emil

Új ismereteket nyújtó s eddig ismeretlen szöveget közreadó kötet látott napvilágot a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Irodalomtudományi Intézetének gondozásában, s ez a XVII. század végének politikai, publicisztikai képét hivatott árnyalni, új színekkel gazdagítani. A Wesselényi-felkelésről ez idáig megjelentetett korabeli tudósítások a mozgalom nemzetközi visszhangját érzékeltették: a számos európai nyelven kiadott – angol, német, francia, olasz, flamand, spanyol, s legfőképpen latin nyelvű – híradások Nyugat-Európát tájékoztatták a magyarországi eseményekről. A magyar főnemesi felkelésről a Habsburg-udvar által megkonstruált, de az újkori Európa politikai közgondolkodásába szervesen illeszkedő kép hazai irodalmi vetületéről eddig még nem rendelkezünk magyar nyelven publikált forrással. Pedig már 1876-ban utalt Pauler Gyula arra az OSZK állományában megtalálható kéziratos munkára, amely most először jelent meg nyomtatásban.

A *Siralmas jajt érdemlő játék* (továbbiakban *Siralmas játék*) című kéziratos kötet a Wesselényi-felkelésről, vezetőinek kivégzéséről szól, közel kilencven lap terjedelemben. A kézirat filológiai, szerkezeti elemzését elvégző Bajáki Rita kimutatta, hogy az eredeti kötet 1672 körül készülhetett, főként egy kölni latin történeti munka (*Brewer, Historica enarratio*, Köln, 1672) fordítása és átdolgozása nyomán, a róla készült másolat – amely a jelenlegi kiadás tárgya – jó száz évvel későbbi keltezésű. A magyar szövegben a narrációs és leveleket tartalmazó részek egymást váltják, hangulatilag is erősítik az elmondottakat. Megfigyelhető egyfajta kevertség a kötetben: a magyar nyelvű befogadók számára készült irat az események megrázó erejű kommentálása mellett (ebben különbözik a külföldi publikációk tényközlő jellegétől) megtartja a latin eredetinek a német közönség számára a történetbe beleszótt magyarellenes szófordulatait is. A szöveg betűhív közlése ugyanakkor fogódzót kínál a nyelvészeti továbbgondolásra (egy vagy több másoló munkája-e a mű, protestáns vagy katolikus szerzőt sejtethetünk-e mögötte), a bevezető tanulmány jegyzetapparátusában egybe-

szedegetett (27. jegyzet) nyomtatvány- és kéziratváltozatok katalógusa pedig a forrástípus rendszerező tipológiai elemzéséhez nyújt segítséget.

A kézirat szerkezetét, forrásait, nyelvezetét vizsgáló leírás után a *Siralmas játékok* közrebocsátó kötet második tanulmánya a *Hóhérok teátruma* címet viseli, Bene Sándor munkája. A szerző a címben foglaltak alapján a Wesselényi-felkelés történetének hátterében zajló propagandagépezetnek rajzolta meg a működését, amely az ítéletvégrehajtási procedúrában, a „siralmas játék”-ban részt vevő valamennyi „szereplőre” kész szerepet rótt rá. Bene Sándor elemzése során sokrétűen mutatja be egyrészt azt, hogy milyen stratégiai mozgatórugói voltak a „szereplők” különböző megnyilvánulásainak, milyen ideológiai indítékok vezették a szemben álló feleket; másrészt, hogy a per vádlottjai miként azonosultak szerepükkel, meddig hitték, hogy játékuikkal maguk is alakíthatják a forgatókönyvet.

A Wesselényi-mozgalom bukásaként számos indokot lehet felsorolni, külső (kül- és belpolitikai elszigeteltség, megkésetttség és kapkodás) és belső okokat (vezéregyniség szerepe, kölcsönös „irigység”) egyaránt. A tanulmány épített a politikatörténeti értékelésekre, azonban inkább a peres eljárás folyamán alkalmazott politikai viselkedésformák gyökereit kereste. A szerző felhívta a figyelmet arra, hogy a főnemesei felkelők ügye eleve bukásra volt ítéelve. Nemcsak azért, mert a per maga jó előre jogi formulákkal (és illegális eszközökkel is) körülbástyázott kirakatper volt, hanem a főurak viselkedéstechnikájának anakronisztikussága miatt is, amely a velük szemben eljáró bécsi udvar *ragione di stato* ideológiájával szemben gyengének bizonyult. A haszonelvű kormányzás módszereire való nyílt hivatkozás csak megerősítette a vádlottak egyedül lehetséges szerepkörét: a „szép halálig” vezető út végigjárását, végigjátszását. A születésük s neveltetésük folytán több nyelven kommunikáló Nádasy Ferenc, Zrínyi Péter, és az ifjú Frangepán Ferenc korábban nem találták meg a közös nyelvet egymással, mielőtt azonban végleg lehullott volna a függöny, egyéni harcaikat félretéve fejezték be a „halálos játékot”. Martirizálódott alakjuk elfedte a kor politikai, ideológiai küzdelmeit, elannyira, hogy a kézirat szerzője/másolója sem igazodott el bennük, amit Bene Sándor tanulmányának utolsó lapjain meglehetősen malíciával ábrázolt.

A *Siralmas játék* című munka szöveghű (betűnagyságot, formátumot, interpunkciót megőrző) és revideált közlése (az olvashatatlan részek megfelelő kiegészítésével ellátva) precíz és igényes (ugyanakkor a tanulmányokban több helyütt – a tördelés miatt – bent maradtak a kis kötőjelek). A kötet tartalmaz még egy epilógust, „*Habent sua fata...*” címmel, Hargittay Emil tollából; írása a kézirat feldolgozásának, szempontkereséseinek a kutatási körülményeit rögzíti, majd szómagyarázat, hely- és névmutató, illetve a *Siralmas játékról* készült képmellékletek segítenek az eligazodásban.

A megjelöltetett kézirat irodalomtörténeti, kultúrtörténeti értéke vitathatatlan, a közzétételben segédkező munkacsoport lelkiismeretes munkájának az érdeme hasonlóképpen. A *Siralmas játék* szerzőjére, korabeli tervezett kiadására, a másoló(k) kilétére, koncepciójára és sok más egyéb kérdésre vonatkozó válaszok keresése további kutatásokat indukál, és a kézirat végéhez illesztett vers felvezető kommentárjával remélhetőleg serkent mindenkit, „Az kinek nem tsipássak a szemei és azon üdőknek történeteit jól által-érti”.

(Piliscsaba, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar, 1997, 172 l.)

CSORBA DÁVID